

Овсійчук Т.П.

ПВНЗ «Європейський університет»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ КАТЕГОРІЙ, ЗАПРОПОНОВАНИХ У ПРОЕКТІ ЗАКОНУ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ОБОРОТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ, З ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ТА РЕГЛАМЕНТОМ № 2020/0265

Статтю присвячено порівняльному аналізу норм чинного законодавства з проектами законів у сфері обігу віртуальних активів в Україні, що внесені на розгляд Верховної Ради України. Значна увага приділена порівнянню та співвідношенню чинних норм та норм законопроектів, аналогічним нормам у Європейському Союзі (зокрема Регламенту № 2020/0265 – MiCA Regulations), що були прийняті у поточному році Європейським Парламентом.

В статті проаналізовано запропоновану законодавцем основну термінологію як «віртуальний актив», «цифрова річ», «майнінг», вивчено підходи до визначення правового статусу віртуальних активів в Україні, оцінено оновлену класифікацію видів віртуальних активів та встановлено її відповідність нормам Європейського Союзу. Окреслено основні ознаки кожного з видів віртуальних активів, за якими вони відрізняються один від одного, та їх особливості.

Особливу увагу в статті приділено проблематиці визначення моменту набуття права власності на віртуальний актив, формі правочинів щодо розпорядження віртуальними активами, їх тлумаченню та можливості судового оскарження.

Оцінено запровадження інституту білої книги віртуального активу «Whitewaper», в якій емітентом віртуального активу будуть окреслені основні характеристики та показники віртуального активу для споживача, окреслено законодавчі вимоги до білої книги.

У дослідженні проаналізовано запропонований до розширення (з чотирьох до десяти) перелік послуг, що надаються постачальниками у сфері обороту віртуальних активів, здійснено огляд переліку організаційно-правових форм юридичних осіб, які матимуть право набувати статус постачальника послуг у сфері обороту віртуальних активів, їх основних прав та обов'язків.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, правовий статус, законодавство, біла книга, майнінг.

Постановка проблеми. Віртуальні активи є відносно новим фінансовим інструментом, який володіє специфічними ознаками, не притаманними класичним способам інвестування. У зв'язку з цим в світових правових системах складаються різні підходи до розуміння сутності віртуальних активів: в певних країнах їх використовують як засіб платежу, в інших ототожнюють з цінними паперами, а в деяких взагалі володіння та обіг є забороненим. Українська держава, що історично відноситься до романо-германської правової сім'ї, не стала виключенням. Наразі в Україні так і не набув чинності профільний Закон України № 2074-IX «Про віртуальні активи» (надалі – «Закон № 2074-IX»), який був прийнятий

17 лютого 2022 року. Офіційна причина – відсутність змін до податкового законодавства, в якому мали б бути встановлені розміри податків та зборів за операції з криптовалютою. Проте науковці та представники криптовалютного ринку, вважають, що прийнятий закон не відповідає сучасним реаліям та Регламенту № 2020/0265 (COD) «MiCA», який був прийнятий Європейським Парламентом 20 квітня 2023 року. Враховуючи набуття Україною 23 червня 2022 року офіційного статусу кандидата на членство Європейського Союзу, прийняття змін до Закону України «Про віртуальні активи» стало неминучим. Відкриття ринку віртуальних активів в Україні є також необхідним для збільшення обсягів податкових надхо-

джені до державного та місцевих бюджетів, що є критичним, враховуючи їх дефіцитність. Таким чином, 07 листопада 2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 (надалі – «законопроект № 10225»). Незважаючи на його назву, 98 % тексту складає саме нова редакція закону України «Про віртуальні активи». Враховуючи актуальність відкриття ринку віртуальних активів в Україні, особливо в умовах воєнного стану та вектора міжнародного розвитку України з Європейським Союзом, наукові дослідження у зазначеній тематиці є надзвичайно затребуваними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням зазначеної тематики займається багато вітчизняних вчених, в тому числі наступні: Глушенко С. І., Грицай С. О., Кременський О.В., Кулик О. І., Мічурін Є. О., Олійник Д. І., Омельчук Л.В., Розумейко Д. О., Шульга Т. М. Разом з тим, швидкоплинність змін суспільних відносин у сфері віртуальних активів призводить до необхідності проведення додаткових наукових досліджень.

Метою статті є здійснення порівняння основних категорій у сфері обігу віртуальних активів, які винесені на розгляд Верховної Ради України, з чинним законодавством та Регламентом 2020/0265.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших нововведень, яке пропонується законодавцем у законопроекті № 10225 є нове визначення терміна «віртуальний актив». Разом з тим слід відмітити той факт, що законодавцем, зрештою, прийнято рішення зупинитися на терміні «віртуальний актив», а не «крипто-актив», як це визначено у Регламенті № 2020/0265 (COD) (надалі – «MiCA» або «Регламент»), що регулюватиме обіг віртуальних активів в Європейському Союзі [1]. Відповідно до Закону № 2074-IX, «віртуальний актив» – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі [2]. В законопроекті № 10225 визначення зазначеного терміна викладено у статті 4, відповідно до якої «віртуальний актив» – це цифрова річ, що може передаватися та зберігатися в електронному вигляді з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології [3]. Таким чином законодавцем пропонується змінити підхід до правової природи віртуального активу з «нема-

теріального блага» на «цифрова річ». Щоправда категорія цифрових речей у цивільному законодавстві теж є досить новою, адже була запроваджена Законом України № 3320-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав» від 10 серпня 2023 року, яким Цивільний кодекс України (надалі – «ЦК України») було доповнено ст. 179-1, згідно якої «цифрова річ» – це благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Цифровою річчю є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення частини першої цієї статті [4]. Як вірно зазначає Є. О. Мічурін у своїх працях, таке нормативне регулювання цифрових речей дає підстави застосовувати до них систему регулювання речових прав. Адже згідно з ч. 2 ст. 179-1 ЦК України до цифрових речей застосовуються положення цього Кодексу про речі, якщо інше не встановлено ним, законом або не впливає із сутності цифрової речі. Головне – враховувати особливості об'єктів цифрових технологій за такого правового регулювання [5, с. 25]. Таким чином пропонується віднести віртуальні активи до категорії рухомих речей з усіма відповідними наслідками, визначеними цивільним законодавством, проте з особливостями відповідно до профільного закону.

Незмінним залишається позиція законодавця щодо можливості здійснювати розрахунки віртуальними активами: віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) [3]. При цьому Д. О. Розумейко вважає таку позицію зумовлену тим, що наразі статус віртуальних активів чітко не виражений, відсутні механізми щодо розпорядження криптоактивами, не визначена податкова ставка на здійснення операцій у криптовалюти [6, с. 685].

Особливу увагу слід звернути на класифікацію віртуальних активів. Так, відповідно до ст. 4. Закону № 2074-IX, усі віртуальні активи поділені на не забезпечені (не посвідчують жодних майнових прав) та забезпечені (посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав). Серед забезпечених віртуальних активів окремо виділяють фінансові віртуальні активи (забезпечені валютними цінностями, цінними паперами або деривативом) [2]. На думку Н. С. Хатнюк та Н. Б. Побіянської, ця класифікація обмежує перелік того, що може відноситися до віртуальних активів та не відповідає потребам реальності. Необхідно визначити ознаки та прин-

ципи, на підставі яких певну сукупність даних в електронній формі становить віртуальний актив і як їх можна класифікувати [7, с. 160].

Класифікація віртуальних активів, запропонована законопроектом № 10225, відповідає нормам МіСА. У положеннях законопроекту № 10225 визначено поділ віртуальних активів на токени електронних грошей, токени з прив'язкою до активів, токени, які визначені індивідуальними ознаками та віртуальні активи, які не є токенами з прив'язкою до активів та токенами електронних грошей (зокрема, сервісні токени).

Токен електронних грошей (“ЕМТ”) – це різновид віртуального активу, що має на меті підтримання своєї стабільної вартості шляхом прив'язки до вартості виключно однієї офіційної валюти. Це тип обмінюваних криптоактивів, які мають на меті підтримувати стабільну вартість (широко відомі як «стейблкоїни») шляхом посилання на вартість однієї фіатної валюти [7, с. 163].

Токен з прив'язкою до активів (“ART”) – це віртуальний актив, що не є токеном електронних грошей та має на меті підтримання своєї стабільної вартості шляхом прив'язки до вартості будь-якого іншого об'єкта цивільних прав або права на інший об'єкт цивільних прав чи їхнього поєднання, включаючи поєднання з однією чи декількома офіційними валютами чи поєднання декількох офіційних валют. Токен з прив'язкою до активів може посвідчувати право грошової вимоги або право вимоги на об'єкт цивільних прав або інші майнові права на об'єкт цивільних прав, до вартості яких він прив'язується. Емітент токена з прив'язкою до активів може не бути власником об'єкту цивільних прав або не володіти правами на інший об'єкт цивільних прав, до вартості, яких була прив'язана вартість ART [3].

Сервісний токен (asset-referenced utility tokens) – віртуальний актив, що призначений виключно для надання права вимагати передачі майна або надання послуги, що постачається емітентом такого токена, відповідно до умов емісії такого токена. В Регламенті такі токени визначені як “utility tokens”, та здебільшого призначені лише для надання доступу до товару чи послуги, що надаються емітентом, наприклад, у вигляді жетону [7, с. 163].

Особливим видом токенів є такі, що визначені індивідуальними ознаками (“NFT”). У Законі № 2074-IX визначення таким токенам не наведено, разом з тим NFT вже є дуже поширеними в Україні, інколи їх вартість сягає космічних сум, а тому правове регулювання NFT є вкрай необхід-

ною. Відповідно до запропонованих норм у законопроекті № 10225, NFT – це віртуальні активи, що є неподільними, визначені індивідуальними ознаками у вигляді унікального, незамінного цифрового контенту, що можуть передаватися та зберігатися з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології та які можуть містити цифрове відображення об'єктів інтелектуальної власності або посилання на нього. NFT може містити посилання на цифрове зображення речей та/або зобов'язання щодо передачі прав на об'єкт інтелектуальної власності чи річ. Створення віртуального активу, який визначений індивідуальними ознаками не передбачає набуття емітентом NFT майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт інтелектуальної власності, цифрове зображення якого містить такий токен [3].

Новим для законодавства України може стати визначення моменту набуття права власності на віртуальний актив. Так законопроектом № 10225 пропонується визначити цей момент наступним: здійснення необхідної та достатньої кількості підтверджень від валідаторів, в наслідок чого транзакція з передачі віртуального активу технічно не підлягає відміні (скасування), або з моменту передачі засобів доступу до віртуальних активів, якщо інше не передбачено договором [3].

Значну увагу в законопроекті № 10225 приділено правочинам щодо віртуальних активів (чого не було зроблено в Законі № 2074-IX). Відповідно до запропонованої редакції, правочин щодо віртуального активу може вчинятися через використання технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології, при цьому умови набуття, умови переходу та обсяг прав на віртуальні активи повинен виражатися у формі алгоритмів та функцій технології розділеного реєстру або іншої подібної технології, у межах якої здійснюється оборот віртуальних активів. Вчинення правочину щодо віртуального активу з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології є вчиненням правочину у письмовій формі. Таким чином пропонується прирівняти використання технології розподіленого реєстру до письмової форми вчинення правочину згідно ЦК України.

Слід звернути увагу на те, що тлумаченням умов правочину щодо віртуального активу, що вчинений з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології, здійснюється з урахуванням аналізу логіки технічних алгоритмів, що були закладені сторонами право-

чину чи в межах технології розподіленого реєстру чи іншої подібної технології. Договір про відчуження віртуального активу, що був укладений та виконаний з використанням технології розподіленого реєстру або іншої подібної технології, не може бути змінено або розірвано за рішенням суду. Вважаємо, що зазначені норми в запропонованій редакції потребують більшої деталізації або відсилання до інших нормативно-правових актів (щодо тлумачення умов правочинів) та внесення змін (щодо неможливості розірвання договору навіть за рішенням суду, що суперечить приписам цивільного законодавства).

Значним досягненням під час легалізації ринку віртуальних активів в Україні може стати створення інституту білої книги (згідно МіСА – “Whiteraper”). Whiteraper – це документ, який пояснює мету проекту та принцип його роботи. Для криптовалюти офіційний документ є посібником щодо її технології, функцій і цілей. Його розроблено, щоб представити проект новій аудиторії потенційних користувачів та інвесторів [8, с. 115]. У Whiteraper слід зазначати основну інформацію про віртуальний актив. [9, с. 78]

Відповідно до законопроекту № 10225, біла книга віртуальних активів повинна містити інформацію про:

- оферента або особу, яка подає заявку на допуск до торгів;
- емітента, якщо він не є оферентом або особою, яка подає заявку на
 - допуск до торгів;
 - оператора торговельного майданчика для віртуальних активів у разі
 - оформлення ним білої книги;
 - особу, яка оформила білу книгу віртуальних активів, якщо вона не є особою, зазначеною у пунктах вище;
 - проект, для цілей якого здійснюється емісія віртуального активу;
 - здійснення публічної пропозиції віртуальних активів або їхній допуск до торгів;
 - права та обов’язки, обумовлені відповідними віртуальними активами;
 - відповідні віртуальні активи, зокрема, але виключно опис умов емісії віртуальних активів;
 - базову технологію, на якій забезпечується обіг віртуальних активів;
 - ризики, що пов’язані з обігом віртуального активу;
 - основні несприятливі екологічні та кліматичні наслідки механізму консенсусу, що використовується для емісії віртуального активу [3].

Разом з тим, детальний склад білої книги відповідно до кожного з видів віртуальних активів має бути визначений Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку після прийняття законопроекту № 10225 та набуття ним чинності як законом України.

Законопроект № 10225 планується суттєво розширити перелік послуг, пов’язаних з оборотом віртуальних активів. В Законі № 2074-IX таких послуг було виділено всього чотири, натомість наразі пропонується визначити наступний перелік:

- зберігання та адміністрування віртуальних активів від імені клієнтів;
- діяльність оператора торговельного майданчика для віртуальних активів;
- обмін віртуальних активів на грошові кошти;
- обмін віртуальних активів на інші віртуальні активи;
- виконання замовлень на віртуальні активи від імені клієнтів;
- розміщення віртуальних активів;
- надання послуг з переказу віртуальних активів від імені клієнтів;
- отримання і передача замовлень на віртуальні активи від імені клієнтів;
- надання консультацій щодо віртуальних активів;
- діяльність з управління портфелем віртуальних активів [3].

Окрему увагу слід приділити процесу створення віртуальних валют – майнінгу. Як слушно зазначаються Д. В. Казначеева та А. О. Дорош, Термін «майнінг» прийшов з англійської мови та дослівно означає «видобуток корисних копалин». На практиці майнінг – це формування нових блоків у блокчейн-ланцюги кожної криптовалюти. Крім цього, майнінг також можна охарактеризувати як процес запису всіх здійснених транзакцій криптовалюти в їх блокчейн, відкриту базу даних здійснених операцій. Майнінг потрібен для підтримки роботи всіх існуючих криптовалют, для забезпечення прозорості транзакцій і створення структури блокчейну [10, с. 172]. В законопроекті № 10225 майнінгу надане наступне визначення: майнінг – це процес перевірки та підтвердження операцій з віртуальними активами шляхом використання механізму консенсусу, результатом якого є внесення записів про операції з віртуальними активами до розподіленого реєстру та створення емітентом нових одиниць віртуальних активів, які можуть слугувати винагородою від емітента особам, що здійснюють майнінг [3]. На нашу думку,

важливим є фокус законодавця саме на консенсусі (принцип безспірності) роботи усього механізму майнінгу на його кожному етапі, що мінімізуватиме виникнення спору про право в майбутньому.

Серед новел законопроекту № 10229 також є звуження переліку організаційно-правових форм юридичних осіб, які мають право набувати статус постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Пропонується, що зазначеним видом діяльності зможуть займатися виключно акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, або юридичні особи, створені за законодавством іншої держави [3].

Висновки. Проектом Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 пропону-

ється викладення у новій редакції Закону України «Про віртуальні активи». Зміни передбачають нові підходи до розуміння правової природи віртуальних активів, запроваджується їх оновлена класифікація, новий перелік послуг, що можуть надаватися у сфері віртуальних активів тощо. Запропоновані зміни розроблені з урахуванням положень прийнятого Європейським парламентом Регламенту № 2020/0265 – MiCA Regulations. Разом з тим, відкритим залишається ряд питань, в тому числі такі як правова природа договору укладеного з використанням системи блок-чейн, його тлумачення, можливості його оскарження, способів захисту сторін тощо. А тому це свідчить про потребу у здійсненні додаткових досліджень у зазначеній сфері та необхідності використання результатів досліджень під час правотворчої діяльності органом законодавчої влади.

Список літератури:

1. Texts adopted – Markets in Crypto-assets (MiCa) – Thursday, 20 April 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023_0117_EN.html#title_2 (дата звернення: 24.12.2023).
2. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 24.12.2023).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні : Проект Закону України № 10225 від 07.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2061102> (дата звернення: 24.12.2023).
4. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10.08.2023 р. № 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#n12> (дата звернення: 24.12.2023).
5. Мічурін Є. О. Об'єкти цифрових технологій та їхнє правове регулювання. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. № 3. С. 22–29.
6. Розумейко Д. О. Трансформація обігу віртуальних активів у період воєнного часу. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 17 черв. 2022 р. Т. 2. 2022. С. 684–686.
7. Хатнюк Н. С., Побіянська Н. Б. Роль класифікації віртуальних активів у цивільному обороті: Європейський досвід. *Європейські перспективи*. 2023. № 1. С. 158–165. URL: <https://doi.org/10.32782/er.2023.1.24> (дата звернення: 24.12.2023).
8. Андрущенко Н., Глущенко С. І. Біла книга криптоактиву (згідно до MiCA (Markets in Crypto Assets Regulation)). *Правові виклики сучасності* : матеріали круглого столу, м. Харків, 20 груд. 2022 р. / Держ. біотехн. ун-т. Харків, 2022. С. 114–118.
9. Грицай С. О. Зміна профільного закону про віртуальні активи: імплементація європейського Регламенту MiCA. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal «Air and Space Law»*. 2023. Т. 1, № 66. С. 72–82. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.66.17420> (дата звернення: 28.12.2023).
10. Казначєєва Д. В., Дорош А. О. Криптовалюта: проблеми правового регулювання. *Вісник Кримінологічної асоціації України* : зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 171–176.

Ovsiihuk T.P. COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF THE MAIN CATEGORIES PROPOSED IN THE DRAFT LAW ON AMENDMENTS TO THE TAX CODE OF UKRAINE AND OTHER LEGISLATIVE ACTS OF UKRAINE REGARDING THE REGULATION OF VIRTUAL ASSETS TRADE IN UKRAINE WITH CURRENT LEGISLATION AND REGULATION No. 2020/0265

The article is devoted to a comparative analysis of the norms of the current legislation with draft laws in the sphere of circulation of virtual assets in Ukraine submitted for consideration by the Verkhovna Rada of Ukraine. Considerable attention is paid to the comparison and correlation of current norms, norms of draft

laws and norms in the European Union (in particular, Regulation No. 2020/0265 – MiCA Regulations), which were adopted this year by the European Parliament.

In the article is analyzed the basic terminology proposed by the legislator as «virtual asset», «digital thing», «mining», studied approaches to determining the legal status of virtual assets in Ukraine, evaluated the updated classification of types of virtual assets and established its compliance with the norms of the European Union. The main features of each type of virtual assets, which differentiate them from each other, and their features are outlined.

Special attention is paid in the article to the problem of determining the moment of acquisition of ownership of a virtual asset, the form of transactions regarding the disposal of virtual assets, their interpretation and the possibility of a court appeal.

The introduction of the institute of the virtual asset white book «Whitepaper», in which the issuer of the virtual asset will outline the main characteristics and indicators of the virtual asset for the consumer, and the legal requirements for the white paper are outlined.

In the article is analyzed the proposed expansion (from four to ten) of the list of services provided by providers in the field of virtual asset turnover, reviewed the list of organizational and legal forms of legal entities that will have the right to acquire the status of service provider in the field of virtual asset turnover, their basic rights and responsibilities.

Key words: *virtual assets, cryptocurrency, legal status, legislation, whitepaper, mining.*